

Poul Kongstad, chefläkare, Region Skåne, specialist i neurokirurgi och anestesi/intensivvård, Lund
pkongstad@dof.se

Läkaretiken och de apatiska flyktingbarnen

I en artikel i Dagens Nyheter den 6 maj i år beskriver barnläkaren Olle Jeppsson de problem som uppstår när läkaren blir systemets hantlangare: Hur kan han som vanlig barnläkare hamna i en situation där han blir delaktig i en omänsklig hantering av ett barn? Med hans hjälp kan ett apatiskt flyktingbarn transporteras som ett kolli till ett land där det är osäkert om barnet får adekvat vård.

Ledande barnläkare uppvaktade den 25 maj Utlänningsnämnden i protest och uppgav att utvecklingen i Sverige tvingat dem att reflektera över rollen som barnläkare. Barnläkarna menar att man tvingas delta i en asylprocess som inte är förenlig med grundläggande medicinskt etiska principer.

Hur har läkarkåren hamnat i detta dilemma?

Svaret är: Alla medicinska beslut har i någon mening eller konsekvens en politisk innebörd, och politiska beslut har likaledes någonstans en medicinsk betydelse.

Den hippokratiska eden

De flesta samhällen har sanktionerat och tillåter en speciell läkaretik. Likartat tillerkänner de flesta samhällen FN:s deklARATIONER om mänskliga rättigheter ett värde. Detta innebär dock inte att ett samhälle alltid följer eller kan följa FN:s deklARATIONER eller läkaretiska regler. En skillnad mellan FN:s deklARATIONER och läkaretiken är att den hippokratiska läkareden har funnits i drygt 2 000 år medan FN:s deklARATIONER endast är ett halvsekel gamla. Den speciella etiken för läkare har blivit en så integrerad del i vår kultur att vi i vardagen inte funderar så mycket över den. I antiken var det etiska ansvaret direkt kopplat till den enskilde patientens behandling. Idag kan och bör läkaretiken användas betydligt vidare, eftersom läkare arbetar i nätverk med flera andra vårdyrkeskategorier. Med ett medicinskt ansvar följer ett etiskt ansvar, även om andra yrkesgrupper varit i mera direkt kontakt med patienten.

Läkarens godhet

Om ett samhälle accepterar att en yrkesgrupp med statlig legitimation håller sig med egna etiska riktlinjer, som i viss mån skall stå fria från samhället i övrigt, så innebär detta vissa fördelar och nackdelar för den enskilde läkaren. Bland fördelarna kan räknas att läkaren i mångas ögon, och inte sällan i sina egna, uppfattas och bekräftas som en god och hedervärd människa. För läkaryrket är den etiska dimensionen inte förhandlingsbar. Utan denna dimension skulle läkaren förvandlas till en humanbiolog, möjlig att styra i vilken riktning som helst beroende på uppdragsgivarens önskemål.

Den etiska dimensionen

I begreppet läkare finns den etiska dimensionen så tydligt att man troligen inte i längden kan kalla sig läkare endast på grundval av examen från en erkänd läkarutbildning. Att ständigt exponera sig för det unika mötet med en sjuk medmänniska är viktigt för att kunna kalla sig läkare.

Det resursstarka samhället

Med den etiska hållning som läkare har någonstans i sitt inre

... det kan därför inte vara möjligt att hävda att man inte ser vad som pågår. Med tillgång till egna etiska riktlinjer åligger det därför läkarna att aktivt kritisera missförhållanden i samhället. När man som läkare bekräftat att man sett eller förstått krävs handling, annars blir respekten för en själv och läkaryrket uttunnad.

följer också obehagliga konsekvenser, t ex att vid behov kritisera rådande system, beslut och politik. I den stund som läkare bedömer att människor far illa, skadas eller blir sjuka förväntas det att läkarna påtalar detta. Ibland med risk för bestraffningar från etablissemangen. Det kan i lindriga fall röra sig om att man förlorar karriärmöjligheter. I svårare fall kan läkaren i vissa länder plikta med sitt liv när hon/han påtalar brister i samhällssystemet.

I Sverige har det ofta varit relativt enkelt att hålla sig till de läkaretiska reglerna, medan det i andra länder varit betydligt svårare. Den samtida svenske läkaren har varit skyddad i ett rikt och resursstarkt samhälle, där prioriteringar eller avvägningar gentemot den politiska makten inte behövt göras förrän på senare tid.

Den ökande globaliseringen ställer dock nya krav på läkarkåren, eftersom man inte lika lätt kan avgränsa vilka som är »vi och dom«.

Aktivt kritisera missförhållanden

Man kan inte begära att läkare skall kunna sätta sig in i alla faktorer som har en negativ inverkan på människors livssituation.

Få händelser i Sverige har dock utvecklats så långsamt och varit så massmedialt uppmärksammade som situationen för de apatiska flyktingbarnen; det kan därför inte vara möjligt att hävda att man inte ser vad som pågår. Med tillgång till egna etiska riktlinjer åligger det därför läkarna att aktivt kritisera missförhållanden i samhället. När man som läkare bekräftat att man sett eller förstått krävs handling, annars blir respekten för en själv och läkaryrket uttunnad.

Det politiska ansvaret

När den representativa demokratin inom sitt eget hägn tillåter en delvis fristående plattform för etik i form av den tusenåriga läkaretiken, bör det politiska systemet också kunna lita på att läkarkåren aktivt protesterar när människor kommer till

skada eller behandlas inhumant. Att man som läkare kritiserar politiska beslut med medicinska konsekvenser innebär inte att man fullt ut tar eller förväntas ta ansvar för själva politiken, t ex hela invandrings- eller flyktingpolitiken. Detta ansvar tillhör de svåra avgöranden som den politiska makten måste ombesörja.

Som läkare kan man vara kritisk till att den »inhemska« sjukligheten, som bekostas av sjukförsäkringssystemet, inte genomlysas och ifrågasätts lika starkt som de apatiska barnens sjuklighet. Hur den politiska makten fördelar resurser till olika grupper i samhället tillhör emellertid inte läkarens direkta område, såvida inte vissa grupper lämnas utan hjälp och skydd.

annons

Tvingas medverka till inhumanitet

Barnläkaren reagerar när hon/han i sin läkargärning direkt tvingas medverka till inhumanitet. En möjlighet att påverka är att öppet vägra att utföra ålagda arbetsuppgifter, men det drabbar oftast patienten.

En annan möjlighet är att arbeta för att det blir så bra som möjligt för den drabbade, eventuellt med inslag av civil olydnad. Denna civila olydnad har bl a uppmärksamats för de gömda flyktingbarnen, där läkare hjälpt sjuka barn utan stöd av sjukvårdssystemet.

Om läkaren inte kan arbeta i enlighet med läkarens måste hon/han öppet kritisera rådande missförhållanden annars kommer ingen förändring till stånd. Läkarens innehåller med sin autonomitet alltid spår av dissidens, vilket kanske inte alla läkare funderat över.

Främst för barnen

Jag uppmanar alla läkare till fortsatta protester mot avvisning av apatiska flyktingbarn. Främst för barnens skull men också för vår egen, läkarnas, skull så att det etiska uppdrag som läkarens påbjuder, och som omvärlden troligen förväntar sig av oss, kan fullgöras.

Läkarens är opolitisk, tidlös och universell. •

*

Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.